

Jan Lichtág, Svatý Václav mezi anděly, 1929

Galerie výtvarného umění v Chebu
5. 10. 2023 – 7. 1. 2024
Vernisáž ve středu 4. října v 17.00

Reliéf *Svatý Václav mezi anděly* z neglazovaného porcelánu neboli biskvitu vytvořil sochař a keramik Jan Lichtág (1898–1985) v roce 1929 u příležitosti oslav svatováclavského milénia připadajících na stejný rok. Pravděpodobně jedna z prvních zmínek o tomto díle se objevila v monografii věnované porcelánové plastice z pera Jaroslava Vlasáka v roce 2011.¹ Následný objev díla ve sbírce soukromého sběratele byl podnětem k rozsáhlému výzkumu, jehož výsledkem je tato výstava ve formátu opus magnum.

Jan Lichtág, rodák z Poličky, byl absolventem první české keramické školy v Bechyni. Již během studia v ateliéru dekorativního modelování Josefa Drahoňovského a Jaroslava Horejce na Uměleckoprůmyslové škole v Praze se profiloval jako zdatný sochař a keramik. Účastnil se četných uměleckých soutěží vypisovaných školou, Svazem československého díla či ministerstvem školství a národní osvěty. Po završení studia strávil dva roky ve Francii v porcelánových manufakturách v Sèvres, Tours, Vierzonu a Limoges.² Do Československa se vrátil obohacený o zkušenosti s výrobou ve špičkových porcelánkách. To byl nejspíš i důvod, proč v roce 1925 ministerstvo školství a národní osvěty rozhodlo o jeho přidělení na německou Státní odbornou školu pro porcelánový průmysl (Staatsfachschule für Porzellanindustrie)

v Karlových Varech-Rybářích. Během svého tříletého působení neměl vyučovací povinnost a mohl se naplno věnovat tvorbě porcelánových plastik, kterých vytvořil téměř dvě desítky. Kromě romantických témat v tvarosloví art deca (*Diana, Amazonka, Idyla*) jsou pro toto jeho období typické také sociální, pracovní a sportovní náměty³ (*Šachisté, Hráči fotbalu, Kvartet, Myjící se žena*). Volba karlovarské školy nebyla náhodná – na území Československa se jednalo o jedinou keramickou školu zaměřenou na porcelán a její technické vybavení umožňovalo realizaci porcelánových plastik v malých sériích, které nebylo možné vzhledem k náročnosti jejich výroby provádět ve velkých provozech.

Spolupráce se školou asi nebyla zcela ideální, neboť výroční zprávy školy o jeho působení až na pár výjimek mlčí. Větší představu o situaci nám dává dopis ředitele Karla Moesta⁴ z 22. června 1926, tedy přibližně rok od nástupu Jana Lichtága do Karlových Varů, adresovaný ministerstvu školství a národní osvěty s žádostí o jeho přeložení na jiné místo „*ve prospěch jeho i školy*“. Z listu je zřejmé, že umístění Lichtága do Karlových Varů v roce 1925 se událo částečně proti vůli vedení školy, které argumentovalo nepostradatelností dílenského prostoru pro výuku. Ředitel Moest zároveň poukazuje na stále vyšší nároky, které si Lichtág pro své působení klade, a „*každý den se setkává s [jeho] výhrůžkami, že věc nahlásí ministerstvu, pokud ředitelství nebude*

Jan Lichtág, *Svatý Václav mezi anděly*, 1929, biskvit, ořech, ořechová kořenice, makasar, zlacené dřevo, 28,5 × 43,5 cm, značeno vpravo dole: Lichtág Jan, soukromá sbírka Tomáše Leichta

moci splnit požadavky, které se mu [myšleno ředitelství] zdají neoprávněné jako hanebné“. Odpověď ministerstva neznáme, ale patrně nebyla vůči žádosti pozitivní, jak se dá tušit z další dochované korespondence: už 10. července 1926 poukazuje ministerstvo školství a národní osvěty vedení školy tisíc korun na nákup barev a šamotových pouzder pro potřebu Jana Lichtága⁵ a za další tři dny⁶ sděluje Karlu Moestovi, že „*ministerstvu záleží na tom, aby akademický sochař Jan Lichtág provedl co nejvíce prací*“. Z tohoto důvodu škole nařizuje, aby se Lichtág nemusel zabývat pracemi, „*které jsou sice pro výrobu porcelánových předmětů nutné, které však nevyžadují osoby s uměleckou kvalifikací*“. Tím mělo ministerstvo na mysli přípravu sádrových forem, které měla škola příště zasílat k vyhotovení do keramické školy v Bechyni. Je otázkou, jakých plastik se to konkrétně týkalo. Některé z Lichtágových prací se v dílnách karlovarské školy prováděly ještě několik let po jeho odchodu do Brna v roce 1928.⁷ Vybrané návrhy se vyráběly také ve velkých provozech, konkrétně v porcelánce Pirken-

hammer v Březové (*Idyla*, 1926), Carl Knoll v Rybářích (*Amazonka*, 1926), Puls v Ostrově (*Lasička s myší*, 1928) a KAS v Bechyni (*Diana na lovu*, 1925).

Realizace reliéfu *Svatý Václav mezi anděly* spadá již do doby, kdy Lichtág působil jako vedoucí oddělení pro plastiku, keramiku a příbuzná řemesla Veřejné školy uměleckých řemesel obchodní a živnostenské komory v Brně. Zda k návrhu došlo na přímé zadání ministerstva školství a národní osvěty není jasné, ale vzhledem k realizaci reliéfu na karlovarské škole, jejímž zřizovatelem bylo právě ministerstvo, je to velmi pravděpodobné.⁸ Nicméně navrhl jej už v Brně, a následně ho tedy musel odeslat do Karlových Varů k odlití. Jedinou zmínku o této práci v podobě krátké noticky nacházíme ve výroční zprávě školy z roku 1928/1929.⁹ Lichtág svatého Václava zobrazil v doprovodu dvou andělů s tradičními atributy, tedy v kroužkové zbroji, s knížecí čapkou, praporem a štítem s černou přemyslovskou orlicí. Po jeho pravici vyrůstají výhonky lípy. Reliéf dále doplňují dva letopočty upomínající na milénium zavraždění světce ve Staré Boleslavi a signatura autora. Základní ikonografické schéma, stejně jako některé detaily (nízká plinta, na níž světec stojí) zde odkazují na nejslavnější redakci tohoto námětu

Willi Russ, *Svatý Václav*, 1929, biskvit, vyrobeno u příležitosti oslav svatováclavského milénia v porcelánové manufaktuře Puls v Ostrově (Schlackenwerth), 28 × 10 cm, značeno na zadní straně WRS, soukromá sbírka Tomáše Leichta

– opukovou sochu světce se dvěma malovanými anděly z parléřovské dílny v kapli sv. Václava svatovítské katedrály, aniž by však Lichtág tento vzor doslovně reprodukoval. V rámci autorova díla se tak jedná o poměrně nezvyklou práci, neboť on už tehdy tvořil v duchu sociálního civilismu. Také graciézní postoje postav jsou spíše volnými gotismy než rezidui art deca, které autor v té době již opustil.

Nicméně právě v duchu art deca se ještě nese adjustace, vytvořená ze tří druhů dřeva – tropického makasaru, ořechu a ořechové kořence. Trojkřídlý rám po stranách doplňují intarzované pohledy na věže chrámu svatého Víta v Praze vlevo a baziliky svatého Václava ve Staré Boleslavi vpravo. Křídla jsou opatřena zlacenými ornamenty stojícími na pomezí art deca a národního stylu. Autor adjustace není známý, ale vzhledem k úzké spolupráci karlovarské keramické školy a Státní odborné školy pro zpracování dřeva v Kynšperku nad Ohří (Deutsche Staatsfachschule für Holzbearbeitung) se nabízí někdo z místního učitelského sboru, možná ředitel školy a architekt Otto Leretz,¹⁰ který mezi lety 1920 a 1922 vyučoval právě na keramické škole. Tuto domněnku potvrzují pravidelné zmínky o zakázkách

pro karlovarskou školu ve výročních zprávách školy v Kynšperku, stejně jako dopis Karla Moesta řediteli školy pro zpracování dřeva v Olomouci Emilu Pelantovi z 26. ledna 1934, jmenující právě Otto Leretze.¹¹ Navíc podobné ozdobné rámy kombinované s díly z karlovarské školy nejsou ničím neznámým – ve sbírce školy se nachází několik ukázek takovéto adjustace, především děl Waldemara Fritsche. Najdeme ji též u dalšího díla Jana Lichtága – *Aktu stojící dívky* z roku 1928. Ve všech těchto příkladech je autorství rámu připisováno právě kynšperské dřevařské škole.¹²

Reliéf se svatým Václavem představuje zajímavé dílo, na kterém lze dobře ilustrovat spolupráci odborných škol s výtvarnými umělci i mezi jednotlivými školami. V karlovarské škole sice nešlo o první příklad biskvitového reliéfu, neboť již v roce 1925 zde byly vyrobeny plakety upomínající na otevření nové budovy školy podle návrhu sochaře a keramika Michaela Mörtla, nicméně už samotné zvláštní postavení Jana Lichtága mu dodává jistou exkluzivitu. Reliéf je současně jedním z prvních příkladů jeho reliéfní tvorby, na kterou v dalších letech navázal bohatým souborem medailí a plaket; přitom se pravděpodobně jedná o jedno z jeho posledních děl vyhotovených v porcelánové hmotě.

Školní práce(?), *Zavraždění svatého Václava*, vyrobeno na Státní československé škole keramické v Praze, po 1932, glazovaná keramika, 28 × 20 cm, značeno SUPŠ PRAHA, soukromá sbírka Tomáše Leichta

Po odchodu z keramické školy totiž evidentně ztratil možnost s tímto materiálem pracovat. Jeho práce z následujících let jsou proto většinou z keramiky či sádry. Vzhledem k chybějícím archivním pramenům zatím nevíme, kolik exemplářů bylo zhotoveno a k jakému konkrétnímu účelu měly sloužit. Mohlo například jít o luxusní dar ministerstva školství a národní osvěty pro významné osobnosti první republiky. Proto je pravděpodobné, že se ve školních dílnách vyrobilo pouze několik kusů – dnes bezpečně známe pouze dva exempláře v soukromých sbírkách, vedle toho existuje i zmínka o dalším, který se doposud nepodařilo potvrdit.

Jana Pokorná Kalousková

Budova německé Státní odborné školy pro porcelánový průmysl (Staatsfachschule für Porzellanindustrie) v Karlových Varech-Rybářích, 30. léta 20. století

Budova německé Státní odborné školy pro zpracování dřeva (Staatsfachschule für Holzbearbeitung) v Kynšperku nad Ohří, 30. léta 20. století

1 Jaroslav Vlasák, *Porcelánová plastika 1925–1945*, Karlovy Vary 2011, s. 20.

2 Jaroslav Vlasák, *Waldemar Fritsch a jeho doba*, Karlovy Vary 2013, s. 39.

3 Tamtéž.

4 Dopis Karla Moesta z 22. 6. 1926, SOA Karlovy Vary, fond SPŠK Karlovy Vary, karton 4 – korespondence 1921–1927.

5 V září toho roku informuje vedení školy ministerstvo o objednávce barev z Paříže pro Jana Lichtága za 1122 korun. Viz dopis z 24. 9. 1926, SOA Karlovy Vary, fond SPŠK Karlovy Vary, karton 4 – korespondence 1921–1927.

6 Dopis z 13. 7. 1926, SOA Karlovy Vary, fond SPŠK Karlovy Vary, karton 4 – korespondence 1921–1927.

7 Jaroslav Vlasák, *Porcelánová plastika 1925–1945*, Karlovy Vary 2011, s. 19.

8 Za konzultaci týkající se reliéfu děkuji Jaroslavu Vlasákově.

9 Bericht über das Schuljahr 1928–1929, SOA Cheb, fond školských zpráv, s. 11.

10 V katalogu k aukci v Arthouse Hejtmánek, v němž se na jaře 2023 objevil jeden exemplář reliéfu, je jako pravděpodobný autor dřevěné montáže uveden František Kysela. Vzhledem k úzké spolupráci karlovarské školy s kynšperskou se však tato domněnka nejvíce jako správná.

11 Dopis Karla Moesta Emilu Pelantovi, řediteli dřevařské školy v Olomouci, z 26. 1. 1934, SOA Karlovy Vary, fond SPŠK Karlovy Vary, karton 5 – korespondence 1928–1945.

12 Jaroslav Vlasák, *Porcelánová plastika 1925–1945*, Karlovy Vary 2011, s. 43.

Jan Lichtág, Svatý Václav mezi anděly, 1929

GAVU – Opus magnum

5. 10. 2023 – 7. 1. 2024

Otevírací doba: út–ne, 10.00–17.00

Kurátorka Jana Pokorná Kalousková

Galerie výtvarného umění v Chebu

příspěvková organizace

Karlovarského kraje

náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 16,

350 02 Cheb

T: +420 354 422 450, F: +420 354 422 163

info@gavu.cz, www.gavu.cz

